Թիւ 6.

ԴԻՏԱԿ
ԲԻԶԱՆԴԵԱՆ
՝Ի ԽՆԴՐՈՅ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԱՐՈՒՆԵԱՑ

1816.

26. 27. 28. 29. 31. ՅՈՒՆՎԱՐ.

ԻՆԿԻԼԹԷՐԱ

Լընտրա. 2 Յունվարի:

Կըգրեն Մատրիտէն դեկտեմբերի 4ին. որ Սպանիայի Թագը քալելինի Առանեուէզի պարտէզը, Թիւֆէնկի զարնըվածք մը հասաւ՝ սպաննեց իր քովը կեցած Թիկնապահներուն մէկը: Ա՛ս պատճառով՝ շատ մարդիք բռնեցին քանտ դրին քննուէ հմբ:

Ինկիլիզ Համբորդներուն մէկը՝ շատ չէ որ Սբ Տումինիկոսի կղզիէն հոս եկաւ, պատմեց որ՝ Քրիստոսափորէն ու փէթիճօնէն զատ՝ կայ հոն չրսխ մը Թուսէրինին. ասիկա ինք իր գլխուն ուրիշ անկախ տէրութիւն մը ձեւացուցեր է լեռներուն մէջ: Կըսէ որ՝ ասոր երկիրը աւելի առողջ է, ու աւելի դիւրաւ կրնայ պաշտպանվիլ:

Կըսեն որ՝ Պուաղիլի տէրութիւը չէ հաւնել՝ որ պատկը ըլլայ Սպանիայի Թագաւորին հետ. ինչու որ՝ ասիկա խնդրած է եղեր առանց՝ Թէութիւն մը դնելով, որ Պուաղիլի տէրութիւը՝ իրեն օգնական ըլլայ պատերազմի Ամերիգացի Սպանիօլներուն հետ: (Զանոնք կապէլանէր ինկիլիզ ալ:) (*)

(*) Ուրիշ կապէթանէրու գրվածները՝ ներհակ են ասոր խոպարիս:

Ամերիգայի կաղեթանները՝ անցած նոյեմբերի 18ին՝ կըգրեն Պալթիմօռայէն՝ ասանկ. Ով որ կուզէ խաղաղութիը հաստատ պահել՝ պէտք է որ պատերազմի պատրաստուի: Շատ անգամ ըսվեցաւ որ Սպանիան՝ Ինկիլիթէռայի պիտի տայ իր Ֆլօրիտա գաւառը. ասանկով Ամերիգայի Միացեալ Նահանգները խիստ կըմօտենան Ինկիլիզի սահմանագլուխներուն, ասով նորէն վախի մէջ կըլլան: Ա՛ս Միացեալ Նահանգներս հիմա՝ գրեթէ ամեն կողմէն պաշարված են կամ Ինկիլիզի գաւառներէն, կամ Հինսիցիներէն, որ Ինկիլիզի դաշնակից են. ասոր հմբ պէտք է որ իրենք ալ՝ իրենց գլխու Ճարը տեսնեն, աղէկ պատրաստվին, որ ըրած հաշտութիենին՝ երկան դիմանայ չաւրի:

ՋԱՒՑԷՐԻ

Շաֆֆռա. 13 Յունվարի:

Կըսեն որ՝ Սուլ Մահուշալին ունեցածը՝ 27 միլիոն Փռանք է:

17ին:

Նասսալ Վայլպուռկի իշխանը՝ անիրը Գաուլօ Արշիդուքսին Աւստրիայի՝ ամուսնացին 9ին մեռաւ կաթվածով պոլոյով: Իր ժառանգ որդին Գէորգ Կուլիէլմոս Օգոստոս

են

Էնրիկոս, որ ծնած է յունիսի 2ին 1792ին՝ մեկէն տեղը անցաւ։ (Օրագր. Շաֆֆ.)

ԳՈՒԱՆՍԱ

Փարեզ. 13 Յունվարի։

Լման մը չմտացվեցաւ՝ ուր է հիմա Լավալէքը։ Ոմանք կըսեն որ՝ Ինկիլիզ Օֆիչիալին մեկը՝ իր կառքովը տարեր է զինքը փարեզին դուրս՝ ինչևան առջի Բօսոյին տեղը, ու հոն զինքը արձակեր է, ինչպես իր ծառան, ու աս խօսքս ըսեր է, Ա՛ւէր, վաղէ յետ աւլէս, որ պապրապ կենան ինծի Բօսոյէ յետերը։ Ուրիշներն ալ՝ ուրիշ կերպ կըպատմեն։

Ինկիլիզ կապէթային մեկը կըպատմէ որ՝ անպատմելի շիտութեի մը եղած է Գուանսայի պաշտօնատարներուն մէջ, երբոր Լավալէթին փախուստը լսեր են. ամենքը Բանտը վազեր են՝ որ տեսնեն։ Պարոն Պելտոը Թէրրական գործակալն ալ՝ հէմին պատրաստված էր որ անկողին պիտի մտներ, երբոր աս բօթ խապարս լսեց նէ. մեկէն դուրս վազեց առանց էնթարթի, վրան առաւ միայն վերարկուն կոճակները քակած, չորապները՝ կէսը վար կախված, մտաւ բանտը, ու աս մահեայ զարդարանքովս երևցաւ իր պաշտօնակից ընկերներուն, մինքը դրեր էր որ մեկէն Մատամ Լավալէթը բռնել տայ։ Ա՛ս խաթիւնը՝ տեսածին պէս զինքը՝ ան հադուստին մէջ՝ սկսաւ ծիծաղիլ։ Ըսաւ Գործակալը՝ ծիծաղիլը՝ պապախան փալ չէ. բռնէ ծիծաղէ։ Ըսաւ խաթիւնը, Եա հերէ՛ լայեր եմ. հիմա ինծ էնոյ ծիծաղելը։ Ինչ որ հարցուցին աս կնկանս, միայն աս պատասխանս կուտար, բռնեցէ՛ն ըէ որ չըբնա՛։

Տերութեե հրամանով բռնեցին 3 Ինկիլիզ Օֆիչիալներ, որոնք շատ օր քովերնին պահած են եղեր Լավալէթը, ու ձեռք տվեր են Գուանսային դուրս փախչելու։ Իրենքն վրան ալ դատաստանական քննութեի պիտոր ըլլայ, շատ բան պիտի իմացվի անոր փախչելուն վրա։

ԿըՀաստատեն որ՝ Ձերմակ ծովը եղած Ինկիլիզ Նաւապետներուն հրաման դացեր է որ՝ ամեն դիօշակներու պաշտպանութե ընեն Ափրիկեցի գողերուն ձեռքէն։ (կպ. Փո.)

1800 Ինկիլիզի զօրք հասեր են Ջանեթա կղզին։

ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ ՀՌՈՄԱՅԻ

Հռոմ. 6 Յունվարի։

Ա՛ղվէսները՝ դպրոց բացին աս քաղքնեղ րուս մէջ, Թիվոլի, Թէռնի, Վիթերպօ, Օռվիեթօ, Ֆասո, Ֆէռէնթինո, Ուռպինօ. մօտ են բանալու աս քաղքներս ալ, Ֆէռմօ, Անքօնա, Մաչէռաթա, Ֆոսէնցա, Ֆօռլի։

13ին։

Գանօվա Մարքեզը՝ Հռոմայի ետ դառնալենինի բերաւ հետը՝ ընորհալի Թուղթ մալ, որ Ինկիլիզերուայի Կառավարօղ Իշխանը գրած էր Սրբազան Հայրապետին. որով ուրախ կից կըլլայ իրեն, որ Հռոմ դարձան վարպետ արձանները ու պատկերքները. ու շատ հաճութեի կըցցնէ, որ ինքը (կառավարօղ Իշխանը) գործակից եղաւ ուրիշ Դաշնակիցներուն հետ՝ աս ետ դառնալուս համար։ Ուրիշ երկու Թուղթ ալ բերաւ Գասթլռեակ Լօռտէն, մեկը առ Սրբազանը, մեկն ալ առ Գօնսալվի կարտինալը տերութեան Առենադպիրը՝ աս նիւթիս վրայօք։

Ա՛ս կառավարօղ Իշխանը՝ ազնվական ռատաձեռնութե մը շատ սուակ տվաւ, որ Վատիկանի ժամուն մէջ Սբ Պետրոսին՝ փառաւոր դերեզման մը շինվի՝ երևելի Ինկիլեզ կարտինալին, որ կընդվզվեր Դուքս Եօռքի։

ՄԵՏԵՈՐԱԿԱՆ

Վիէննա. 8 Յունվարի։

Լաւօր կէսօրին եռաւ՝ շատ ձրիա բուք ըլլլ եղաւ, եռքը փայլակներ, ու լավեցաւ սաստիկ որոտմունք մը։ (Տիւոակ Աւսդրիայէ։)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Անուշ է (ջրհան) երբոր՝ որ ամպոտութէ ըլլայ, խոհեմութէ, ու փեղոյն կէօրէ։

Կայսեր մեկը՝ ըսաւ օր մը Վիննատիկի Դեսպանին ,, Որ անդրադին մեջը գտաւ ձեր Հաստատակամութեան՝ ատ թռնաւոր Առիւծը, որ իրեն կնիքի տակայէ տեղ կըբանեցնէ " պատասխան տվաւ Դեսպանը. ,, Նոյն անտառին մեջը, ուր որ հրամանով Վհհափառութեը՝ գտաւ երկու գլխով Արծիվը "։

Ճամբորդին մեկը հեռու երկիրներէ դառնալով, հանդըպեցաւ իր մեկ հին բարեկամին, որ ղինքը չի ճանչցաւ։ Ճամբորդը՝ որ խիստ աղտոտ ու անշնորք քուռչերով կեցած էր, ըսաւ. իս չէ՞ս ճանչնար, ես՝ Փիլանն եմ։ Բարեկամն ալ պատասխան տվաւ. թողութէ ընես. հրամանդ չեմ ճանչցայ, ինչու որ՝ վրայի վերնադիրդ աւրած է։

Սանքեզ Վարդապետը՝ որ շատ դեր ու փորով մարդ մներ, Սպանիայի երկիրները այցելութէ պտըտելընիկի, թէքրական յանձնարարութէ մը, հանդըպեցաւ Գեղացկեն մեկն, որ պատուով մը ըսաւ իրեն ,, Հրամա-

նդդ

նոց Բարձրութիւնը թող ինձի իրաւունք տայ" պատասխան տուաւ Սանքեղը, ,, Ալ աղեկ կըլլայ՝ ըսես, Հրամանոց Հաստութիւնը, քան թէ Հրամանոց Բարձրութիւնը" :

ԿԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆԿ

Ինչ է մը պոէնվեն Չէզոքութիւնը :

Չէզոքութիւնը կամ Չէզոք մնալը, որ աղեկ հնարք մը կըսեպվի ազատ մնալու պռոշուք բաներ, շատ անգամ Տերութեան կործանումը՝ան կից կըլլայ : Ալիքսանտրս Առաջին, Նափոլէոն Բոնապարտը խօսելով Սենայի Հասարակապետութեան վրա, որ պատճ Իտալիայի պատերազմերուն մէջ չեզոք մնալով՝ բանի չէր խառնըված, ու երբը՝ երկու կողմի զօրքերուն ալ՝ աւար ու ոտից կոխան եղած էր, ըսաւ ատ մահեայ խօսքս ,, Սենացոց՝ ան դիպվածը հանդըպեցաւ, ինչ որ կը հանդըպի տան մը մէջի խաթը բնակօղներուն . ինչու որ՝ վարի խաթի բնակօղներէն՝ աշխանային մուխովը կընեղին, ու վերի խաթիններն ալ՝ դլուխնին ջուր կըթափեն" Ա խօսքն՝ իրաւ ելաւ մեր դարուն մէջն ալ, ան պզտիկ Հասարակապետութիւններուն վրա, որ ուզելով Չէզոք մնալ, երկու կողմն ալ վնաս քաշեցին :

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆԿ

Ա—ապայեանութիւն Անգլիական :

1419ին Լօնտռա մանաւոր մարդուն մէկը՝ իր ծախքովը շինեց Հասարակաց յորենոց մը : Այն տարվան մէջը՝ երեւելի Վիթթինկթօն Լօռտը՝ փառաւոր սեղան մը ընելէն եաև Եընրիկոսի ե Թիւրին, որ փարէզէն կըդառնար, ուր քիչ մը ատեն նստաւ Թիւրքական ալիոռը, մէկ պզտիկ կրակ մը վառել տվաւ, բոլորը դարչինէ փաստով ու ուրիշ պահարեղէններով, կրակին մէջը ձգեց Թէխէկի Թղթերը՝ շատ միլիոնաւոր արժողէքի, որն որ Թիւրը պարտական էր Լօնտռայի պանազան Վաճառականներու ընկերութեն, ու եոքը Վիթթինկթօնը՝ Թիւրին անունովը՝ ինքը վճարեց : Ա արտառոց առատաձեռնութեէս եաև՝ դեռ ուրիշ շատ ընկերական ու Հայրենասիրութեն գործքեր, շինվածքներ ալ ըրաւ . ինչվան հիմա կայ Դրպրատուն մը սորվօղներու . իր ծախքովը նորէն շինել տվաւ Նէվլէնէ ըսված բանտը :

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆԿ

Փօլա ֆաղէն Ամփիէաթրօնը : (*)

Ա Ամփիէաթրօնը՝ երկան ատեն նիւթ մը քննութեն եղաւ Իդալիան երեւելի Հնագիտական դէտներուն . դրսեցի գիտուն անձինք ու Հարտարապետներ ալ՝ տեսան քննեցին, բայց հիչ մէկը գրվածքով լոյս մը չի տվաւ : Լօնտռայի ու փարէզի Ճեմարանները՝ արհեստաւորներ խրկեցին փօլա քիրքը, եկան կեցան Հոն, քննեցին, զարմացան, բայց ատ՝ իրաւ է որ՝ երեւելի օգուտ մը չի տեսաւ Եւրոպան . կատր բրդուած գրվածքներ ելան, ան ալ՝ անկատար, ու Ծուռ մուռ :

Պօնաւիաւէնչին տէրութեե ատենը՝ Մառմօն Մառէշալը Հետաքրքրուե Համար Հրամայեց փորել . քիչ մը յայտնըվեցաւ Ամփիէաթրօնին վարի կողմը, բայց ատ ալ Հերիք չեղաւ, որ ձևը կարենան Թղթի վրա առնել :

Պետրոս Նօպիլէ ըսված կայսերական վերակացուն Թրեատի շինվածքներուն՝ անցած ամառ փօլա քիրքը գովելով, շատ ջանքով փորել տվաւ ան տեղվանքը, ուր որ կըյուսար գլխաւոր պատերը գտնել, ու գտաւ, ինչտատր որ Հերիք է Հնագէտ մարդուն ուրհեատաւորին՝ իր սորվելու ու արհեստին Համար : Իր տակը եղած գնահատնեքրովը՝ Հանեց գծագրութիւնը աս ահեղ շինվածքին, ու կերպն ալ սորվեցուց, ինչպէս կրնան արհեստով՝ ձար մը ընել, որ վար չի փլչին : Ա ալ իմացվեցաւ՝ որ առաջ ինչ Հաշիվ կընէին աս շինվածքիս ներսի կողմը փորելու մաքրելու, հիմա անխոտար չի Հատնիր, քիչ ծախքով կըլլայ : Ակաւ հիմա երևնալ չափէ դուրս բարձրութիւնը աս վիճակեղ հին շինվածքիս, սատիճանները, պատերը, աշտարակները, պազի շէնքեր ալ . որոնց վրա աննշան գիրեր ալ կան, ու կարելի է Հաշիվ ճնալ ընել, Թէ որչափ մարդ կընար տղիլ ատր մէջ :

Ա փառաւոր յիշատակարանը հին ատենի մեծագործութեե՝ երեսի վրա ձգած էր . որուն որ քար պէտքը կըլլար, Հոն կերթար, կըփորեր կըՀաներ ինչպէս մէկ քարահանքե մը . ատով շատ աւերըշորկեցաւ : Մառմօնին ատենի Հանած քարերն ալ՝ վերցուցին անկից, ուրիշ գործքերու բանեցուցին : Թէ որ տերութեե աչքը վրան չըլլայ աս շինվածքիս, հիմակվան Նօպիլէին Հանած քարերն ալ, անոնք ալ կրկորսըվին : Անանկ մը նորոգել աս շէնքս ինչպես Վէռօնայի Ամփիէաթրօնը, որ բանի մը բերեն, զրօրինակ պատրաստի տեղ, կամ վաճառականներու ժողովրան մը ընեն, շատ դժար է, շատ ծախք կուզէ :

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆԿ

Տանիմարքայի Թիւրը՝ իմանալով որ Աստռնիոս Իսթէռ Վիէննայի Թղթագործներուն մէ-

(*) Փօլա՝ պզտիկ հին քաղաք մըե Իսթրիայի Հարաւային կողմը . Վէնէհիկէն Հեռու է 32 փարսախ՝ դէպ՝ի Հարաւ :

մկը՝ շատոնց սկսեր էր խիստ աղէկ թուղթ շինել հաճարի լաթերէն, շատ հասնեցաւ ասոր արհեստաւորիս, անցած տարի խրկեց իրեն ողջունագիր մը՝ մեծ պարգեւներ հետը։

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆԻ

Փարիզ 1813ին ծնան մանչ տղաք	10,342
աղջիկ	9,877
Բոլոր ծնածները եղան	20,219
Մեռան ասոր տարի	18,676
Ծնածները՝ մեռածներէն աւելի եղան՝ ասչափ	1543
1812ին՝ աւելի ծնածները եղան միայն	546
Հիվանդութէ մեռածները 1813ին եղան երիկ մարդ	9357
կնիկ	9076
Բոլորին գումարը	18433
Մեռած դիեր 198 երիկ մարդ, 45 կնիկ, բոլորը	243
Գումարը մեռածներուն 1813ին	18,676

ԱՐՏԱՎԵՊԻԿ

Մկը՝ շատ աղուոր շատ անուշ՝ քէմինէ կըշալեր։ Ոմանք իր բարեկամներէն՝ շախայի համար ծաղր ընելով ըսին՝ մենք՝ ուրիշ մը լսեցինք, որ քեզմէ աղէկ կըշալեր։ Ի՛նչպէս կրնայ ըլլալ՝ պատասխան տուաւ. թէ որ դուք եուէնա գալով, դիս ձեր Որիէոսը կըհամարիք։ Ա՛ն ըսելովս՝ բան կուզեր հասկըցնել իրենց, ա՛ն առասպելը, որ Որիէոս հին վարպետ երաժիշտը իր քէմինէին չալելով՝ Գազանները անուշ ձանուի՝ եուէնէն կըքաշէր։

Օրերը՝ բարեկենդան ըլլալով՝ երկուք մկ տեղ եկած կըզուրցէին՝ լաթերնին փոխել, մասխարայի մէջ մտնել։ Ըսաւ մկը՝ իր ընկերոջը. Դուն մարմնով անանկ մեծդի պըտիլան մըտնես, որ շատ աղէկ կըրնայիր Բեռնակրի հագուէ լաթերը հագնիլ, ու Բեռնակիր մը ձեւանալ։ Պատասխան տուաւ ընկերը. Հրամմերես. բայց պէտք էր որ դուն ալ քու երեսդ՝ ինձ փոխ տայիր։

Մարդուն մկը՝ կամաց կամաց օրթայ կըզարներ կոր հովահրելու համար։ Իր ընկերներուն մկը տեսնելով զինքը, եուէնէն սկսաւ երթալ, մտեներալով՝ քունեց կռնըկէն, ու ըսաւ. Ինչ կըվազես. վախցար որ բանտ պիտի երթաս։ Հրամմերես՝ ըսաւ մկալն ալ. բայց ան տունը միայն, երբոր քեզ տեսայ, երեսըդ՝ հասած երես է։

Գօռտովայի Իժիշկ մը Թօլէտօ քաղաքը խրատ կուտար մարդու մը, որուն մկ աչքը՝ ցաւագար էր, դինիէն ետ կենալ, էն նէ աչքըդ բոլորովին կըկորսընցնես։ Ինքնալ պատասխան տուաւ ,, Աւելի կուզեմ մկ պատուհանըս կորսընցնել, քան թէ բոլոր տունս։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆԻ

Լէմգէի կազէթայ մը Նափօլէօնի վարքը՝ ասանկ կըստորագրէ. (կապ. Քոռնէֆօռի, ու Աւալէ։)

Ծընաւ ըղմեզ՝ ժայռ Գօռսիդայ
եւտես ըղմեզ՝ ձոխ Ասիա.
Արբաք զ'Ընեղոս՝ և ընդ Բոսպէ
անցաք զինուք՝ ծայր 'ի ծայրէ։
Պէսպէս անցիւք՝ տարուբերեալ
'ի հող 'ի ջուր՝ համաձաւալ,
Հուսկ ուրեմն աստ՝ առաք տեղի,
երբ տիեզեր՝ մեզ պակասի։

Ոտանաւորիս միտքը՝ ա՛ն է.

Մեզ ծնաւ՝ Գօռսիդայի կղզին, ու Ասիան ալ՝ տեսաւ մեզ։ Ընեղոսի ջուրը խմեցինք ու Եգիպտոս Աէրնէ գնացինք, ու բոլոր Եւրոպիան մկ ծարէն մկալ ծարը պատեցանք։ Զանազան փորձանքներու մէջ ներքեւ վրա ըլլալով ծովն ու ցամաքը, պինտ եղբը հոս կանկ առինք, ու Սէ Հէլինէի կղզին, երբոր բոլոր աշխարքս՝ ալ ինձ առջեւը հատաւ։

Ա՛ն գործքս՝ որ է պատմուածէ հիմակվան ատենիս, տասնըհինգ օրը մէյմը կըտըպվի.

Ի ՎԻՆԵՏԻԿ Ի ՎԱՆՆ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ։

Ով որ կուզէ առնել, Սատնպօղ Ղուխասէն խանին քովը Պչախճիի խանութէ կայ դիրքը ծախող։ Հոն իր անունը գրել տայ վճարելով մէկ անպամ քառասուն դրհ. բոլոր տարվան համար։ Ամէն մէկ թուատ պալըն տասնըհինգ օր անպամ մը՝ ան խանութէն իրկէ իր մարդը, առանց բան մը վճարելու կառնէ։